

Хуліо Кортасар

З іспанської переклала
Галина Грабовська

— Уроки
літератури

*La traducción de esta obra ha recibido una ayuda
del Ministerio de Cultura y Deporte de España*

*Переклад цього твору здійснено
за підтримки Міністерства культури і спорту Іспанії*

GOBIERNO
DE ESPAÑA

MINISTERIO
DE CULTURA
Y DEPORTE

DIRECCIÓN GENERAL
DEL LIBRO
Y FOMENTO DE LA LECTURA

*Obra editada en el marco del Programa «Sur»
de Apoyo a las
Traducciones del Ministerio de Relaciones Exteriores
y Culto de la República Argentina*

Programa Sur

*Це видання здійснено
в рамках Програми підтримки перекладів «Sur»
Міністерства закордонних справ
та культу Аргентинської Республіки*

*This translation received financial support from Translation House
Looren*

*Цей переклад отримав фінансову підтримку
від Translation House Looren
<https://looren.net/en/service/logo-uebersetzerhaus-looren>*

Julio Cortázar

CLASES DE LITERATURA
Berkeley, 1980

ALFAGUARA

Хуліо Кортасар

УРОКИ ЛІТЕРАТУРИ

Берклі, 1980

*З іспанської переклала
Галина Грабовська*

ВИДАВНИЦТВО АНЕТТИ АНТОНЕНКО
ЛЬВІВ

УДК 821.134.2
К-69

Хуліо Кортасар
УРОКИ ЛІТЕРАТУРИ

Берклі, 1980

Есе

З іспанської переклала Галина Грабовська

Перекладено за виданням:

Cortázar, Julio

Julio Cortázar. Clases de literatura : Berkeley, 1980. - 1a ed. - Buenos Aires: Aguilar, Altea, Taurus, Alfaguara, 2013.

© *Herederos de Julio Cortázar, 2013*

© *Aurora Bernárdez y Carles Álvarez Garriga (por la edición de la obra), 2013* © *De esta edición:*

Santillana Ediciones Generales, S. L., 2013

Aguilar, Altea, Taurus, Alfaguara, S. A. de Ediciones, 2013

Av. Leandro N. Alem 720

(1001) Ciudad de Buenos Aires

www.alfaguara.com.ar

ISBN: 978-987-04-3041-4

Берклі, Каліфорнія, осінь 1980 року. На піку своєї письменницької кар'єри і після багатьох відмов Хуліо Кортасар врешті погоджується прочитати двомісячний курс лекцій у Сполучених Штатах. Як і варто було сподіватися, ці лекції виявилися аж ніяк не дидактичними, то були радше розмови про літературу, про його власний досвід письменника. Тематика цих лекцій дуже багатогранна: аспекти фантастичного оповідання, музичність, гумор, еротизм та ігрове в літературі, фантазія і реалізм, соціальна література і мовні пастки. Кортасар, уже в тому віці, коли підводять підсумки, розповідає про свій шлях письменника й аналізує власну творчість: як з'явилися хронопи й такі неперевершені оповідання, як «Ніч горілиць» чи «Продовженість парків»; у чому суть роману «Гра в класи» та як він писався тощо. Той, хто прочитає скрупульозну і точну розшифровку тринадцяти годин магнітофонних записів, побачить, що Кортасар неписаний недалеко втік від Кортасара писаного: така сама майстерність, фантазія, начитаність та інтелектуальна чесність.

Усі права застережено. Жодної частини цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати в будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко».

© JUJO CORTAZAR, 2013 and Heirs of JULIO CORTAZAR

© Галина Грабовська, український переклад, 2025

ISBN 978-617-553-094-8

© «Видавництво Анетти Антоненко», 2025

Передмова

Ти чув це від мене тисячу разів:
я не терплю людей, що говорять,
як книжки, і люблю книжки,
що говорять, як люди.

Мігель де Унамуно

Після того, як нещодавно світ побачили п'ять томів Кортасарового листування, набрані густим шрифтом, один аргентинський журналіст сказав, що дух письменника, мабуть, і справді сидить замкнений у підвалі якогось видавництва десь між Буенос-Айресом і Парижем і «пише, доки вічність не вкладеться в одну мить». Бо справді, полиця, на якій ми тримаємо книжки з цієї колекції, з роками починає загрозливо вгинатися. Дякувати Богу, він завжди казав, що не є професійним письменником із тих, які дотримуються плану і розкладу, а береться за письмо лише тоді, коли ідеї спадають йому на думку, як кокоси! Ми твердо тримаємося цієї лінії, та зараз робимо виняток, публікуючи за його підписом сторінки, які було не написано, а проказано — збірку, яка цілком могла б називатися «Найменш педантичний у світі професор».

Лекції з літератури, прочитані уславленим письменником, це майже окремий жанр. Згадаймо три вражаючі приклади: «Борхес, неписаний» — п'ять лекцій, прочитаних в Університеті Бельграно, в яких ми чуємо, як письменник думає вголос; «Американські лекції. Шість пропозицій для наступного тисячоліття», які, готуючись до семінару в Гарварді, написав Кальвіно, але, на жаль, не зміг з ними виступити, бо його настигла смерть; «Лекції з літератури» Набокова — реконструкція тисяч сторінок конспектів, які автор готував, позаяк (за його власним зізнанням) він мислив, як геній, писав, як славетний автор, а говорив, як дитина. Лекції з літератури, прочитані Хуліо Корта-

саром у Берклі в жовтні та листопаді 1980 року, гідні такого товариства попри їхню головну особливість: кожен виклад складається з двох частин, перша — це власне лекція, а в другій зав'язується діалог зі студентами, в якому йдеться не тільки про літературу, але також про політику, музику, кіно.

Кортасар укотре робить так, що той, хто наблизився до нього, не поводить пасивно: він пропонує співництво і добивається його, а це ключ до всякого навчання. Кожен з нас знає своє, мав радість від добрих наставників і страждав від горе-вчителів, але хіба не правда, що мало хто з них мав інтелектуальну чесність першого ж дня попередити нас такими словами?

Ви мусите розуміти, що ці лекції я імпровізую незадовго перед вашим приходом сюди: я не систематичний, не є ані критиком, ні теоретиком, тож розв'язання робочих проблем шукаю в міру того, як вони переді мною постають.

Цей постійний пошук рішень є головним у динаміці автора, який завжди незадоволений провізоричними істинами, через що й зміг в останній день зробити висновок: «Це були не лекції, це було щось значно більше: діалог, контакт». Як із цим не погодитися.

У 1969-му році Кортасар відхилив пропозицію Колумбійського університету прочитати курс лекцій, бо йому здавалося, що прийняти її означитиме неявно схвалити так званий «відтік мізків», він вважав, що не повинен їхати в Сполучені Штати, поки ті здійснюють свою імперіалістичну політику. В середині сімдесятих він змінив цю настільки радикальну позицію і побував у деяких північноамериканських університетах на симпозіумах і вшану-

ваннях, а в 1980-му на прохання свого старого друга Пепе Дуранда погодився поїхати в Каліфорнію, в Університет Берклі, щоб викладати (він писав це зі знаком питання: викладати?) Це запрошення пропонувало «чудові умови для того, щоб мало працювати і багато читати» поблизу Сан-Франциско, міста, яке його зачаровувало, і він справді там багато писав: ми знаємо, що там він за одним присідом надрукував на машинці оповідання «Пляшка, кинута в море. Епілог одного оповідання», яке згодом увійде в те, що стане його останньою збіркою новел «Поза часом». Що стосується «мало працювати», то, здається, це було не так: він не лише виступив з двома публічними лекціями, які відтворено в додатку, але й читав студентам виклади щочетверга від другої до четвертої дня з короткою перервою і зустрічався з ними на кафедрі іспанської та португальської мов щопонеділка і щоп'ятниці від дев'ятої тридцяти до полудня. Одним словом, і як він написав у листі до Люсіль Керр: «ці заняття мене страшенно втоплюють, бо я не маю нічого від викладача і мої зустрічі зі студентами мене завжди доволі сильно напружують» (ніхто цього б не сказав).

Тривале перебування разом із Керол Данлоп у Берклі, яке було частиною періоду, що почався в Мексиці, мало ще інший, менш очевидний мотив:

Не дивуйся цій моїй піврічній відсутності в Парижі, яка мене дуже засмучує, але є необхідною; порвати з деякими етапами життя значно важче, ніж здається, і після довгих роздумів я зрозумів, що це єдиний спосіб повернутися на мою природну територію без необхідності щодня стикатися з наслідками десяти років спільного життя, яке не хоче зрозуміти: що зроблено, те зроблено.

(З листа до Фелікса Гранде, 18 травня 1980 року)

Та була ще одна причина, яка пояснювала, чому він прийняв це запрошення прочитати курс лекцій — мотив лукавіший, властивий радше грекам, які дарують троянських коней, що потім він підсумує так:

Мої лекції в Берклі були чимось чудовим для мене і, гадаю, для студентів, однак не для членів кафедри іспанської філології, які завжди шкодуватимуть, що запросили мене; я зажив у них слави «червоного», якої можна набути в академічних колах США, і поламав їхню методологію, ієрархію викладач/студент, шкалу цінностей тощо. Загалом це було того варте і мені навіть сподобалося.

*(З листа до Гільєрмо Шавельсона,
18 грудня 1980 року)*

Ламання забальзамованої методології та закостенілої ієрархії викладач-студент безперечно є одним з найяскравіших уроків із цих лекцій, в яких ми бачимо, як з кожним тижнем приязнь стає усе міцнішою — настільки, що студенти починають звертатися до нього на «ти», дарувати йому касети з музикою чи фігурку єдинорога і врешті-решт навіть учитель сміється, коли один з хлопців починає запитувати:

Студент: А чому не...?

Кортасар: Одне з твоїх питань, я тебе вже знаю.
Ну-ну.

Повернувшись в Париж, він сказав Аврорі Бернардес, що, читаючи ці лекції, мусив «знизити приціл», бо через брак загальних знань про предмет з боку цієї сотні студентів не зміг прочитати той курс так, як йому хотілося б; та хай там як, ці виклади заслуговують на публікацію, бо вони доповнюють ті класичні лекції, які він присвятив

тим самим темам («Теорія тунелю», «Про коротке оповідання і довкола нього», «Деякі аспекти оповідання») і тому що алюзії на тогочасні політичні обставини, породжені питаннями студентів, узагальнюють викладене в інших книжках.

Розшифрувати запис цих тринадцяти годин лекцій було дуже важко: ті, хто бачили інтерв'ю, яке взяв у нього Хоакін Солер Серрано для іспанського телебачення, таке поширене в Інтернеті, знають, що Кортасар усний недалеко втік від Кортасара писаного: така сама майстерність, така сама плинність, така сама відсутність відступів (під час того інтерв'ю він зробив лише одну паузу: щоб попросити ще одне віскі). Тут також, звісно, присутній такий самий гумор; наведу лише один приклад: «Оповідання історій — як це уявлялося в давні часи, і як ми читаємо й пишемо їх зараз, — таке ж старе, як людство. Думаю, в печерах матері та батьки розповідали дітям казки (ймовірно, казки про бізонів)».

Щоб зберегти автентичність усного викладу і водночас запропонувати текст, який читався б дуже легко, достатньо було прибрати кілька слів-паразитів і скоригувати порядок деяких фраз. Важливо наголосити, що жодного разу не використовувалися синоніми і не було додано жодного слова, яке не було б зареєстроване в оригінальних записах: єдине, що довелося придумати, це назви розділів. Відмінності оповідань чи фрагментів, які були прочитані, від того, що було опубліковано в книжках, пояснюються скрупульозною буквальною транскрипцією вимовлених слів. Щоб уникнути стилю телекомедій, ми вважали за доцільне не давати ремарок на кшталт «Сміх» чи «Оплески»; читач і так зможе уявити реакцію присутніх у будь-який момент. Поодинокі примітки внизу сторінки можна інтерпретувати як репліки, сказані пошепки всезнайком, що сидить за однією з вами партою.

Кінець безкоштовного
уривку. Щоби читати
далі, придбайте, будь
ласка, повну версію
книги.